

Náklady a důsledky korupce

The Costs and Consequences of Corruption

Petr Vymětal

Abstrakt

Problematika korupce je jedním z vážných problémů nově přistoupivších zemí EU, což dokazuje řada studií. V praxi se ukazuje, že samotná doporučení a medializace problémů nestačí. Příspěvek si klade za úkol načrtnout základní negativní důsledky korupce nejen pro ekonomiku jako celek, ale také na firemní investice. Základní rozdělení na tzv. ekonomické a neekonomické důsledky je nutno brát pouze jako ilustrativní, protože problém korupce je nutné chápat v celé jeho šíři, tj. jako nejen ekonomický či politický, ale jako celospolečenský problém, jehož náklady dopadají nejen na firmy, ale i vládní sektor a všechny daňové poplatníky. Základní kauzalita úroveň korupce → nejistota a dodatečné náklady investic → neefektivita a nižší tempo růstu HDP platí v drtivé většině případů. Nalezení nejzávažnějších problémů (nejen nákladů, ale zejména příčin a forem korupce) by mělo být základním výchozím materiálem pro formulaci anti-korupčních politik a všech hospodářsko-politických doporučení.

Klíčová slova

korupce, vládní politika, ekonomický růst, netransparentnost, náklady

Abstract

Corruption is one of the most important issues of the new accepted EU countries that have showed many studies. Entirely recommendation and medialisation of the issue is not sufficient indeed. The paper's purpose is to outline some basic negative consequences for the whole economic and for firms' investments as well as. The basic classification into economic and non-economic consequences must be considered as a simplification because of the complexity of the issue of corruption both the economic and political on one hand as well as the all-society issue. All costs pitch on firms, government and public sector and all taxpayers too. The essential causality drawn here could be characterised as: the level of corruption → uncertainty and additional investment costs → ineffectiveness and decline of economic growth, is valid in principle. Identification of the most important problems (costs, but causes and forms of corruption too) could be the start-point for the formulation of anti-corruption programs and all economic policies and recommendations.

Keywords

corruption, economic policy, economic growth, non-transparency, costs

1. Úvod¹

V tomto příspěvku budeme korupci chápat jako veškeré zneužití postavení pro dosažení soukromého (rodinného, osobního nebo i úzce skupinového) finančního, statusového nebo jiného zisku, služeb či protislužeb.² Naši analýzu poněkud zjednodušíme a budeme předpokládat, že firmy, které se do korupčních transakcí zapojí, to činí převážně z důvodu dosažení určitého zisku. Na druhou stranu představují pro firmu jistý druh nákladu – ať přímo finančního, daňového, časového,

¹ Tento příspěvek vznikl s podporou grantu MŠMT výzkumná centra 1M0524. V rámci vymezeného prostoru problematiku zúžíme na náklady, které s sebou korupce pro podnikovou sféru přináší.

² Značně rozšířená definice vychází z J.S. Nye [23].

a v neposlední řadě propracování systému utajení či interpretace získané výhody. Náklady/následky budeme analyzovat z nejobecnějšího hlediska (pomineme-li pohled přínosnosti a jiných pohledů) buď jako **přímé** (nezprostředkované) následky, které vyplývají pro iniciátora korupce anebo **nepřímé** následky, které jsou většinou zprostředkované či iniciované i jinými osobami (vedle korumpujícího i zkorumpované osoby nebo „nezúčastněná“ veřejnost) [4]. Musíme mít také na paměti, že někdy není toto striktní rozdělení možné, resp. je velmi obtížné. Přesto jako základní kritérium zvolíme hledisko dopadu na určité oblasti ekonomiky.

2. Ekonomické důsledky

2.1. Negativní vliv na celkové investice

Již dlouhou dobu řada studií dokazuje negativní vliv korupce na investiční aktivitu firem. Mauro (1995) na vzorku 67 zemí prokázal inverzní závislost úrovně korupce³ a podílu investic na HDP. Data ukázala, že zvýšení korupce o jeden bod na škále 0-10 povede k poklesu investic přibližně o 1-2,8%. K obdobným výsledkům dospěl i Keefer a Krack a studie Brunettiho, Kisunka a Webera (cit dle [19]⁴) a studie další.⁵ Korupce tedy významně snižuje míru investic.

Navzdory prokázané závislosti existuje i opačná tendence. Wademan (cit dle [19]⁶) zdůrazňuje fakt, že korelace mezi korupcí a podílem investic na HDP může být silná v zemích s relativně nízkou korupcí, ale závislost ztrácí na síle v zemích se silnou korupcí. Z toho důvodu Wedeman či Světová banka [38] usuzují, že určitý druh korupčních praktik může mít výraznější vliv na rozhodování o investicích, než všeobecná úroveň korupce – jinak řečeno země s odhadnutelnou výší korupce budou mít vyšší podíl investic (viz analogie i při korupci v mezinárodním obchodě).

Závěr většiny studií ale ukazuje většinou negativní účinek na investice z důvodu **nejistoty a zvýšeného nebezpečí nezdaru, snížení zajištění a vymahatelnosti vlastnických práv, zvýšení dodatečných nákladů** (např. zametání stop) atd. Jedná se o tzv. **bribe tax**, dodatečný náklad, který má pro podnik charakter daně. Tabulka č.1 ukazuje, že v ČR firmy na úplatky vynaloží přibližně 2,5 % svých příjmů a pětina firem na úplatky vydává 2-10 %, což je v silném nesouladu s firmami v zemích EU-15, kde pouze 3,5 % platilo takto vysoké úplatky [27]. Korupce pak může investice činit nejen neproduktivními, ale dokonce může od nich odrazovat – pokud se korupce na škále 0-10 zvýší o jeden bod, poklesne produktivita kapitálu a HDP o 4 % příliv čistých kapitálových přílivů klesá o 0,5 % HDP. Zlepšení o 6 bodů naopak vede ke zvýšení HDP o 20% a čistých kapitálových přílivů o 3% HDP [7].

2.2. Dopad na vládní sektor a veřejné výdaje

Korupce je také zdrojem vládních selhání. Je zřejmé, že ti, kdo rozhodují o alokaci zdrojů, mají také lepší příležitost získávat nelegální příjmy z velkých investičních projektů. Pokud existuje pozitivní závislost mezi korupčními příjmy a rozsahem korupce, může to vést k četným a rozsáhlým vládním projektům. Navíc korupce může zkomplikovat řadu vládních projektů, čímž ještě víc přispívá k **nejednoznačnosti, neprůhlednosti a špatné kvantifikaci ceny a nákladů**. Výsledkem

³ Jako berná mince v ohodnocení úrovně korupce byl použit index soukromé společnosti Business International.

⁴ Původně v **Brunetti, A. – Kisunko, G. – Weder, B.**: *Credibility of Rules and Economic Growth – Evidence from a World Wide Private Sector Survey*, Background paper for the World Development Report 1997 (Washington: The World Bank).

⁵ **Mauro, P.**: *The Effects Of Corruption on Growth, Investment, and Government Expenditure: A Cross-Country Analysis*, in *Corruption and the Global Economy*, (Washington D. C.: Institute for International Economics, 1997), p. 83 - 107; **Brunetti, A. – Weder, B.**: *Investment and Institutional Uncertainty: A Comparative Study of Different Uncertainty Measures*, *Weltwirtschaftliches Archiv*, CXXXIV (1998), p. 513 - 533.

⁶ Původně v **Wedeman, A.**: *Looters, Rent-scrappers, and Dividend-collectors: The Political Economy of Corruption in Zaire, South Korea, and Phillippines*, paper presented at the 1996 Annual Meeting of American Political Science Associations, San Francisco, 1996.

všeho je pak **nárůst nákladů** těchto projektů a navíc i vysoké **riziko**, že projekt bude udělen nejefektivnějšímu zájemci nebo **snížení kvality** veřejných projektů a jejich **zpoždění** [9] a v neposlední řadě také vede k relativnímu **zvýšení podílu veřejných výdajů na HDP** [26]. Je také prokázána negativní závislost mezi úrovní korupce a výdaji na vzdělání, zdravotnictví a kvalitě infrastruktury, naopak pozitivní na armádní a vojenské výdaje [12], [13].

Tab. 1: Průměrný podíl ročních firemních příjmů vydaných na korupci

Země	Průměr	0 %	Méně než 1 %	1-2 %	2-10 %	10-25 %	více než 25%
Bulharsko	2,1	0	42	32	12	3	2
Česká republika	2,5	0	44	18	20	2	2
Estonsko	1,6	0	35	37	28	0	0
Maďarsko	1,7	0	61	14	16	2	0
Litva	2,8	0	49	14	24	6	0
Lotyšsko	1,4	7	54	19	16	0	2
Polsko	1,6	0	59	21	14	0	0
Rumunsko	3,2	3	28	35	23	3	1
Slovensko	2,5	0	40	21	32	2	0
Slovinsko	1,4	0	54	15	24	0	2
Průměr	X	1	47	23	21	2	1
Francie	X	83	10	4	2	1	0
Německo	X	52	20	8	17	3	0
Švédsko	X	89	8	2	1	0	0

Pramen: WBES (2000) a BEEPS (2002).

Specifickou oblastí je korupce při nakládání s majetkem v ekonomických subjektech s majoritním či minoritním podílem státu, vydávání licencí a nejrůznějších certifikátů, povolení, osvědčení, stanovisek a posudků, veřejných soutěžích, získávání informací, zajištění bezpečí a beztrestnosti či kompromitace podplácených [30]. Jednou ze závažných forem je **state capture**, ovládnutí státu. Captor je firma, která vyhledává tržní renty, nízko-nákladová aktiva či jinou výhodu poskytovanou státem a překračuje legitimní formy vlivu (užívá např. preferenčního přístupu ke státním úředníkům) – problém tedy úzce souvisí s rent-seekingem. Ale nejen to: v roce 2002 oproti roku 1999 se rozšířila jeho agresivnější forma – působí se přímo na zákony a regulace, které ovlivňují samotné podmínky podnikání [14].

Korupce ale neovlivňuje pouze výdajovou, ale i příjmovou stránku. Vede k **poklesu vládních a daňových příjmů** absolutně i relativně k HDP. Některé ekonomické důsledky na vládní sektor shrnuje tabulka č. 2.

Tab. 2: Dopad korupce na vládní výdaje: Zhoršení korupce o jeden bod na škále 0 až 10 vede k:

Autor	Vliv na:	Změna HDP na hlavu o (v %)
Gupta – de Mello – Sharan (2000)	Podíl armádních výdajů na HDP	+1,0
Tanzi – Davoodi (2000)	Podíl vládních příjmů na HDP	-0,1 až -4,5
Mauro (1999)	Podíl výdajů na vzdělání vůči HDP	-0,7 až -0,9
	Podíl výdajů na zdravotnictví k HDP	-0,6 až -1,7
Ghura (1998)	Podíl daňových příjmů na HDP	-1,0 až -2,9
Tanzi – Davoodi (1997)	Podíl veřejných výdajů na HDP	+0,5
	Snížení kvality komunikací	-2,2 až -3,9

Zdroj: GCR 2001, p. 256.

2.3. Je příčinou neefektivity a narušuje funkci trhu

Již bylo řečeno, že korupce zvyšuje náklady, zejména z důvodů **zpoždění, nejistoty a investice do neproduktivních úplatků**. Navíc většinou kontrakt, licenci, privatizovaný majetek nezíská nejefektivnější žadatel⁷. Úplatek tedy představuje neefektivnost v tom smyslu, že jeho vymáhání vytváří bariéru, tj. zvyšuje počáteční náklady. Pokud firma výhodu získá, má často možnost přístupu k dotacím, monopolním ziskům nebo určité uvolněnosti díky zvýhodnění v oboru [24] a úředníci, kteří úplatky požadují, uměle vytváří vzácnost [29]. Navíc peníze vynaložené na úplatky by mohly být použity efektivnějším způsobem a neexistuje záruka, že se přidělení kontraktu bude řídit kritériem výše úplatku, ale např. nepotickými či cronyistickými vztahy apod.

Korupce také odrazuje od **inovací, zvyšuje rozdíly mezi firmami a podkopává konkurenci**. Úředníci i firmy dávají přednost jednání s lidmi, které znají; pokud obě strany využívají svých dobrých kontaktů, čímž se do jisté míry snižuje i riziko odhalení korupce. To může vést k formování určitých elit. Empirická evidence také ukazuje, že díky korupci se musí také stále častěji vyjednávat s úřady a vládou. Jedná se o tzv. **time tax**, břemeno neefektivně stráveného času vyjednáváním s úředníky [29]⁸ – např. z důvodu zajištění získané (i legální) výhody anebo snaze držet nově příchozí „soupeře-korumpující“ mimo hru. Častěji se jako příklad uvádí postranní platby, které urychlí proces rozhodování a schvalování (tzv. grease money), tj. zkrátí čas nutný k jednání pro žadatele, spotřebitele nebo podnikatele, jinými slovy „kdo maže, ten jede“.⁹ Korupce také může vést ke **snížení kvality produktů a veřejných projektů**, zejména jsou-li upláceni úředníci, kteří provádí kontrolu. Proto také dochází ke **snížení firemních prostředků na budoucí investice** [9]. Zároveň to může firmy donutit věnovat se více korupčním aktivitám než produktivní činnosti, čímž vláda ztrácí daňové příjmy a stále méně subjektů bude platit vyšší daně v systému progresivního zdanění. To **může narušit poskytování veřejných statků a služeb** [10]. Gray a Kaufmann také ukazují, že právě největší náklady nesou menší „nekorumpující“ podniky. Důsledkem korupce může být nárůst nelegálních aktivit a šedé ekonomiky [10].

2.4. Vyvolává zvýšené transakční náklady, nejistotu a riziko

Korupční kontrakty nejsou oproti obvyklým smlouvám vymahatelné, protože nejsou zajištěné formálními vlastnickými právy – „prodávající“ směňuje zboží nebo služby, které nejsou jeho majetkem a tudíž nemusí být zaručeno dodání zboží nebo služby. Neexistuje ani záruka, že daný úředník úplatek přijme nebo dodrží „smluvní“ podmínky. V obou případech nejsou korupční dohody vymahatelné nebo vymahatelnost existuje jen s vysokými transakčními náklady [8]. Nezanedbatelnou položku také mohou tvořit náklady na další utajení korupčních aktivit. Nevymahatelnost dohod znamená **riziko nejistoty**, které omezuje další investice. Lze předpokládat, že větší zajištění vlastnických práv povede ke zvýšení jistoty potenciálních investorů a podnikatelů a odrazí se v investicích (jak domácích, tak i zahraničních) a konečně i na ekonomickém růstu [9].

Korupce s sebou také přináší vyšší **náklady na kontrolu v jednotlivých hierarchických strukturách**.¹⁰ Bac [3] rozlišuje korupci na externí (úplatky z vnějšku úřadu) a na interní (organizovaná korupce uvnitř úřadu) a analyzuje vztah korupce a hierarchických struktur, v níž jsou tři agenti a jeden principál (správce), který sám hierarchickou strukturu vytváří, navrhuje systém odměn pro supervisory (kontrolory) a také mzdy úředníkům (agentům) tak, aby minimalizovat

⁷ Na druhou stranu lze namítat, že právě nejefektivnější firma je schopna nabídnout nejvyšší úplatek.

⁸ Kaufmann například zjistil, že na Ukrajině musel management firem v roce 1996 věnovat na vyjednávání s úřady cca 37 % svého času, zatímco v jiných zemích se údaj pohybuje mezi 7 až 15 %.

⁹ Blíže k tomuto problému [18].

¹⁰ Viz Hillman, Arye L. – Katz, Eliakim: *Hierarchical Structure and the Social Costs of Bribes and Transfers*, Journal of Public Economics 34, 1987, p. 129 - 142, in Fiorentini, G. – Zamagni, S. (eds), (1999), str. 428 - 441 nebo Bac, Mehmet: *Corruption, Supervision, and the Structure of Hierarchies*, Journal of Law, Economics, and Organization 12 (2), October 1996, p. 277 - 298, in Fiorentini, G. – Zamagni, S. (eds.), (1999), str. 133 – 154.

náklady na cílovou úroveň korupce. Každý agent má pak dvojí volbu – úplatek přijmout nebo nikoli. Může dojít k těmto výsledkům: (1) bude-li externí korupce pod kontrolou resp. na požadované cílové úrovni, riziko vnitřní korupce nezmizí a bude záležet na technice kontroly, základní mzdě agentů, výši potenciálních úplatků z vnitřní korupce; (2) zisk z vnitřní korupce je vyšší ve vyšších patrech a nižší v nižších patrech přímé hierarchie. Zde musí principál využít svého postavení jako nejvyššího člena kontroly na články nižší (včetně supervisorů) a minimalizovat tak přebytek způsobený koluzní smlouvou mezi supervisory;¹¹ (3) v hierarchické struktuře, kde jeden supervisor kontroluje dva agenty, bude také záležet na technice kontroly. Jestliže je pravděpodobnost odhalení dostatečně velká, tj. je-li tato pravděpodobnost vyšší u dvou podřízených než u jednoho, je pro snižování externí korupce efektivnější plochá hierarchická struktura. Ačkoli dochází v ploché struktuře k vyšším úsporám z rozsahu, ve skutečnosti se zvýší předpokládaný přebytek z vnitřní korupce, který je závislý na způsobu odhalování (a její pravděpodobnosti) a tzv. nákladově-ziskové funkci.

2.5. Ovlivňuje kapitálové toky, zahraniční obchod, FDI a zahraniční pomoc

Úroveň korupce také do značné míry ovlivňuje toky zahraničního kapitálu. Dá se tedy předpokládat, že se zvýšením úrovně korupce dojde k poklesu toků kapitálu do země a naopak dojde ke kapitálovému odlivu. Je nutné poznamenat, že v tomto případě nebude záležet jen na reputaci bankovního sektoru a vlády. Spekulativní kapitál bude rychle ze země odplývat, protože korupce zvyšuje riziko pro investory. Obdobné důsledky bude mít i korupce bující na vládní úrovni pro kapitál investovaný do vládních dluhopisů. Zřejmě „nejmenší“ krátkodobé důsledky by ad hoc zvýšení korupce v zemi mělo na **přímé zahraniční investice**, jejichž mobilita není tak vysoká. Můžeme předpokládat, že se zvýšením korupce bude další podnikání v zemi přinášet další náklady, což v dlouhém období může mít vliv na pokles FDI či dokonce odchod investorů. Tento fakt může být zvláště závažný pro malé otevřené ekonomiky, kde FDI představují poměrně důležitou součást investic. Dá se očekávat, že díky náhlému vzrůstu korupce v zemi může dojít k velkým odlivům kapitálu ze země, finanční nerovnováze, devalvací měny či dokonce i finanční krizi v zemi. Lze také vysledovat tendenci, že úplatky jsou od zahraničních investorů v rámci FDI vyžadovány až ex post, na rozdíl např. úvěrů, což může jednoznačně ovlivnit výši FDI [36]. Wei [34], [35], [36] ukázal, že růst sazby firemní daně z příjmu o jeden procentní bod sníží příliv FDI o 5 %, růst míry korupce o jeden stupeň dle BI (resp. CPI) je spojen s poklesem přílivu FDI o 16%¹² a že země s vyšší mírou korupce vykazují znatelnější zastoupení portfoliových investic a zahraničních bankovních úvěrů ve skladbě celkových kapitálových toků.¹³

Korupce v **mezinárodním obchodě** tvoří kapitolu sama pro sebe. Růst mezinárodního obchodu také vytvořil mnoho příležitostí platit úplatky (velmi často nazývané provizemi či odměnami – commissions). Společnosti, které zaplatí mohou získat důležitý nebo lukrativní kontrakt. Výše úplatku je přímo úměrná důležitosti kontraktu. Například francouzské společnosti zaplatily na úplatcích v zahraničí v roce 1994 téměř 10 mld. FRF¹⁴ a německé společnosti na úplatcích v zahraničí vydají ročně přes 3 mld. USD.¹⁵ Bylo by pošetilé tvrdit, že toto jsou výjimky. Naopak – odborníci odhadují, že jen při obchodu se zbraněmi minimálně 15 % z ceny těchto kontraktů jde do kapes někoho jiného jako „provize“. Velká část z takto utracených peněz (obecně

¹¹ Koluze v tomto smyslu znamená dohodu mezi podřízeným a nadřízeným, kdy podřízení za „povolení“, resp. toleranci určité míry korupce platí část z vybraných úplatků vyšším úrovním. Hlavním cílem koluze je zajistit si vyšší míru ochrany v rámci hierarchie.

¹² V tomto ohledu je asi nutné namítnout, že investoři si nevybírají finální zemi svých investic jen podle úrovně korupce, i když má tento faktor nezanedbatelný vliv. Navíc se různé druhy investic mohou značně lišit co do formy, účelu, nákladů a výnosů či rizik a jednostranná závislost je obtížné vyhledat.

¹³ Důvod je jednoduchý – přímí zahraniční investoři musejí mnohem déle vyjednávat se státními úředníky a díky jejich dlouhodobější investici je jejich vyjednávací pozice přeci jen slabší a činí je ex ante citlivější na míru korupce v zemi.

¹⁴ Le Monde, 17. března 1995 – údaje pochází z důvěrné vládní zprávy, citováno v [25].

¹⁵ World Business, 4. března 1996, citováno v [25].

ze všech úplatků) slouží pro udržení získaného kontraktu. Lambsdorff¹⁶ sledoval obchod mezi zeměmi a zjistil, že Belgie, Francie, Itálie, Nizozemí a Jižní Korea mají konkurenční výhodu v zemích považované za zkorumpované a znevýhodněny jsou naopak Austrálie, Švédsko a Malajsie. Na základě této evidence se lze domnívat, že to souvisí s rozdílnou ochotou exportérů nabídnout úplatek a tedy musíme přiznat, že exportující země mají částečnou odpovědnost za úroveň korupce v partnerské zemi. To potvrzují i některé údaje z BPI, který zachycuje korupční transakce v zahraničním obchodu (tj. něco jako export korupce) a ukazuje nakolik země při průniku na cizí trhy užívá korupčních praktik. Většinou platí, že vnitřně méně zkorumpované země neuplácí ani vně a naopak že zkorumpované uplácí i na zahraničních trzích. Poměrně překvapivě se ale chovají země jako Velká Británie a Německo – podle CPI je lze pokládat za země relativně čisté, ale při svých aktivitách v zahraničí nezdráhají se uplácet [32]. Dá se předpokládat, že vysoká korupce bude nejvíce odrazovat firmy, které působí v oblasti hi-tech technologií.

Co se týče **zahraniční pomoci**, dalo by se očekávat, že zkorumpované země budou také dostávat méně prostředků v rámci zahraniční pomoci. Alesina a Wederová [2] se snažila tuto domněnku dokázat, ale nedošlo k jejímu potvrzení. Příčinnou bude zřejmě fakt, že na základě zkušeností z minulosti, není pomoc poskytována většinou formou peněžních darů (které se nedostanou k těm, co byly určeny), ale formou přímé materiální pomoci zahraniční firmou.

2.6. Další ekonomické důsledky

- zvýšení cen v administrativě,
- snížení celkové částky určené na veřejné účely a odčerpávání vládních zdrojů,
- preference takových projektů, kde je možnost vzít/nabídnout úplatek oproti projektům lidského rozvoje (vzdělání, zdravotnictví, výzkum, vývoj,...),
- poskytování některých nadbytečných služeb z veřejných rozpočtů na jedné straně a zanedbáváním určitých veřejných služeb na straně druhé,
- zvýšení rozpočtové náročnosti,
- zkomplikování vládních procedur a regulací,
- rozšiřování byrokratického aparátu,
- nejrůznější druhy zpoždění,
- rozhodování na základě peněz a ne na základě lidských potřeb atd.,
- vede k chudobě.

2.7. Celkově má negativní účinky na ekonomický růst

Ačkoli na růst působí mnoho faktorů (včetně výše zmiňovaných investic), může jej korupce vážně poškodit, zejména pak dostává-li se do stádia nekontrolovatelné systematické korupce. Existuje silná korelace mezi vývojem HDP na hlavu a korupcí, jak dokazuje většina studií. Existuje víceméně shoda, že korupce má na růst negativní dopad – zhoršení o jeden bod na škále 0 – 10 vede k poklesu HDP na hlavu až o 2 % [1], [6], [21], [22], [26].

Shrňme-li, korupce vytlačuje produktivní investice a zpomaluje ekonomický růst, protože vysoké úplatky přispějí ke zvýhodnění rent-seekingu před investicemi nebo výrobou. Z tohoto pohledu může korupce živit sama sebe. Výsledkem všech výše uvedených faktorů bude **zpomalení investiční činnosti a ekonomického růstu**.

---

¹⁶ Citováno [19], původně v Lambsdorff, J. G.: *An Empirical Investigation of Bribery in International Trade*, European Journal of Development Research 1998, X, p. 40 – 59.

3. Neekonomické celospolečenské důsledky

3.1. Preferování nekompetentních úředníků a známostí a formování elit

Úředníci i firmy dávají přednost jednání s lidmi, které znají, a obě strany využívají svých dobrých kontaktů, čímž se do jisté míry snižuje i riziko odhalení korupce. To vede k formování určitých elit, „vyvolených“ úředníků i firem a korupce bude probíhat velmi skrytě, neveřejně, což může vést ke koncentraci a posílení klientelismu uvnitř a mezi těmito elitami.

3.2. Rozšiřuje korupční vliv na ostatní členy administrativního aparátu

Ačkoli by se mohlo zdát, že je tento bod v rozporu s předchozím, není tomu tak – je nutné pouze rozlišit druh korupce. Zatímco předchozí závěry o formování elit splňují předpoklady pro tzv. velkou (grand, politických špiček) korupci, pro malou korupci je běžnější rozšiřování korupčního vlivu. Právě malá korupce má snahu se rychle šířit, tj. vytváří kolem sebe korupční klima díky silným korupčním vzorům a normám a závisí také na jejím rozsahu, tj. zda-li již funguje jako nový sociální systém (korupční kultura, korupční folklór) nebo byly-li teprve zaznamenány první známky korupční infekce.¹⁷ Navíc tam, kde existuje silná korupční kultura také **snižuje ochotu změny** a přijetí nápravy (tedy alespoň dokud nedosáhne kritické úrovně).

3.3. Má vliv na budoucí demografický vývoj, zdravotnictví a vzdělanost

Existuje také příčinná souvislost mezi korupcí a úrovní zdravotnictví¹⁸ a mrháním potřebnými zdroji. Bylo spočítáno, že zhoršení korupce o jeden bod na stupnici 0 až 10 vede k nárůstu dětské úmrtnosti o 1,1 až 2,7 na 1000 živě narozených dětí. Obdobná souvislost existuje i ve školství, resp. vzdělávání. Ceteris paribus zhoršení korupce o jeden bod na stupnici 0 až 10 vede ke zvýšení počtu žáků, kteří řádné studium nedokončí o 1,4 až 4,8 %. Tím dochází i k poklesu disponibilní kvalifikované pracovní síly [12], [13].

3.4. Politické důsledky korupce

Mezi ekonomickými a politickými důsledky a náklady korupce existuje rozdíl. Zatímco ekonomické jsou víceméně dobře kvantifikovatelné i v rámci krátkého časového horizontu, kvantifikace politických nákladů s sebou přináší určité obtíže. Hlavní potíž tkví v tom, že politické náklady jsou velmi často **neurčité, rozplývají se do celé společnosti** a dají se pozorovat v **dlouhém horizontu**, protože oslabují **ochotu celé společnosti sama sebe reformovat**, vytvořit otevřenější, důvěryhodnější, přístupnější a legitimní politické instituce a oslabuje potenciál anti-korupčních politik. V krátkém horizontu korupce odcizuje občany od vlády, politiků a politiky a od sebe navzájem [15]. Jako jeden z nejcitelnějších důsledků je tvorba nevhodných nejen anti-korupčních politik, ale hospodářských politik vůbec, které se zaměřují pouze na krátkodobé cíle a rychlý efekt/prospěch pouze pro určité skupiny či ke konzervaci stávajícího systému a neschopnosti poskytnout jakoukoli jinou alternativu než-li reformní program boje proti korupci.

¹⁷ Podrobněji viz [5], str. 19-27 a str. 73 – 76.

¹⁸ Je otázkou do jaké míry studie zahrnuje i vliv hygieny (dostupnost pitné vody, atd.) na zdravotnictví, což je nejzávažnějším problémem celého afrického kontinentu.

Tab. 3: Krátkodobé a dlouhodobé politické důsledky korupce

Krátkodobé politické důsledky	Dlouhodobé politické důsledky
<ul style="list-style-type: none"> • podkopání důvěry v politiku a ztráta kredibility 	<ul style="list-style-type: none"> • narušení demokracie a společenského řádu
<ul style="list-style-type: none"> • ohrožuje systém veřejného řádu (zákony, kompromis, konsensus), 	<ul style="list-style-type: none"> • narušení nezávislosti občanů, politických a sociálních institucí
<ul style="list-style-type: none"> • na politické scéně vede k elitářství 	<ul style="list-style-type: none"> • narušení veřejného řádu
<ul style="list-style-type: none"> • nepředvídatelnost, zpomalení, prodražení a svévolnost oficiálních procedur 	<ul style="list-style-type: none"> • tvorba duálních normativních struktur
<ul style="list-style-type: none"> • neochota přijmout nepopulární opatření nutná pro další rozvoj 	<ul style="list-style-type: none"> • neschopnost reformovat sebe sama
<ul style="list-style-type: none"> • pouze krátkodobá institucionalizace určitých politických struktur a stran 	

Zdroj: Johnston 1993, vlastní úprava.

3.5. Ostatní společenské náklady a důsledky

- nejednoznačnost, neprůhlednost, zvýšení nejistoty, neefektivita a zpoždění,
- nerovnost a sociální dopady,
- vliv na demografický vývoj,
- vliv na vzdělanost a lidský kapitál,
- zvýšené transakční náklady,
- morální náklady,
- podkopání demokracie a tzv. good governance z důvodu:

- rozvrácení základních práv, svobod a přirozeného řádu společnosti,
- snížení transparentnosti,
- manipulace volbami,
- narušení principu rovného přístupu k vládním službám,
- narušení konsensu ve společnosti a možnost její destabilizace.

4. Závěr

Samotný fakt korupce má pro ekonomiku celou řadu negativních a neblahých následků, které jsme se pokusili ve velmi stručné formě naznačit. Hlavním cílem bylo poukázat na ohromnou šíři důsledků, které berou v potaz nejen firmy při svých rozhodováních o investicích, ale které by měla brát vážně i vláda při formování svých hospodářských politik. Jako jedny z nejzávažnějších důsledků korupce lze poukázat na negativní vliv na investiční aktivitu a potažmo snížení tempa růstu tržeb a HDP, formování uzavřených elit a poškození tržního rozhodování a konkurence. Mimo to zatuhnutí rozhodovacích struktur vytvoří konzervaci korupčního statusu quo a neschopnosti reformovat se v rámci „běžného chodu“ politiky, což se ukazuje, že platí nejen v nedemokratických zemích světa.

Literatura

- [1] ABED, G. – DAVOODI, H.: *Corruption, Structural Reforms and Economic Performance in the Transition Economies*. IMF Working Paper 99/85, 1999. URL: <<http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/wp9985.pdf>>, [cit. 2000-12-20].
- [2] ALESINA, A. – WEDER, B.: *Do Corrupt Governments Receive Less Foreign Aid?* NBER Working Paper Series 7108, Cambridge MA, May 1999. URL: <<http://www.nber.org/papers/w7108.pdf>>, [cit. 2001-10-24].

- [3] BAC, M.: *Corruption and Supervision Costs in Hierarchies*.
Journal of Comparative Economics 22, article No. 0013, 1999. s. 99-118, ISSN-0147-5967-96.
- [4] BAYLEY, D. H.: *The Effects of Corruption in a Developing Nations*.
Western Political Quarterly, 19:4 (1966: Dec.). s. 719 – 732. Extracted from PCI Full Text, published by ProQuest Information and Learning Company, [cit. 2001-09-21].
- [5] FRIČ, P. a kol.: *Korupce na český způsob*.
1. vydání, Praha: G plus G, 1999. ISBN 80-86103-26-9.
- [6] *Global Corruption Report 2001*.
URL: <<http://www.globalcorruptionreport.org/#download>>, [cit. 2001-10-24]
- [7] *Global Corruption Report 2004*.
URL: <<http://www.globalcorruptionreport.org/>>, [cit. 2004-07-24]
- [8] GOUDIE, A. W. – STASAVAGE, D.: *Corruption: The Issue*.
OECD Technical Paper No. 122, produced as a part of the reseach programme on Political Economy and Development in Africa, OECD, 1997. URL: <<http://www.oecd.org/dev>>, [cit. 2000-12-01].
- [9] *Governance and Economy in Africa: Tools for Analysis and Reform of Corruption*.
1996, URL: <<http://meltingpot.fortunecity.com/lebanon/254/usaid.htm>>, [cit. 2001-01-16].
- [10] GRAY, C. W. – KAUFMANN, D.: *Corruption and Development*.
Finance & Development, March 1998. s. 7-10.
URL: <<http://www.worldbank.org/wbi/governance/pdf/gray.pdf>>, [cit. 2000-12-13].
- [11] GHURA, D.: *Tax Revenue in Sub-Saharan Africa: Effects of Economic Policies and Corruption*.
IMF Working Paper 98/135. URL: <<http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/wp98135.pdf>>, [cit. 2000-07-04].
- [12] GUPTA, S. – DAVOODI, H. – TIONGSON, E.: *Corruption and the Provision Health Care and Education Services*.
IMF Working Paper 00/116, 2000. URL: <<http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/wp00116.pdf>>, [cit. 2000-10-02].
- [13] GUPTA, S. – DE MELLO, L. – SHARAN, R.: *Corruption and Military Spending*.
IMF Working Paper 00/23, 2000. URL: <<http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/wp0023.pdf>>, [cit. 2000-06-27].
- [14] HELLMAN, J.S. – JONES, G. – KAUFMANN, D. – SCHANKERMAN, M.: *Measuring Governance Corruption, and State Capture. How Firms and Bureaucrats Shape the Business Environment in Transition Economies*.
EBRD and World Bank, 2000?. URL: <<http://econ.worldbank.org/docs/1066.pdf>>, [cit. 2004-06-25].
- [15] JOHNSTON, M.: *The Political Costs of Corruption*.
Preliminary draft for Primera Conferencia Latinoamericana de Lucha Contra La Corrupcion Administrativa, Santafé de Bogotá, November 1993.
URL: <<http://www.nobribes.org/Documents/colombia.doc>>, [cit. 2001-01-17].
- [16] KADEŘÁBKOVÁ, A. – SPĚVÁČEK, V. – ŽÁK, M., (eds.): *Růst, stabilita a konkurenceschopnost I*.
Praha: Linde, 2003. ISBN 80-86131-35-1.
- [17] KADEŘÁBKOVÁ, A. – SPĚVÁČEK, V. – ŽÁK, M., (eds.): *Růst, stabilita a konkurenceschopnost II*.
Praha: Linde, 2004. ISBN 80-86131-49-1.
- [18] KAUFMANN, D. – WEI, S.-J.: *Does „Grease Money“ Speed up the Wheel of Commerce*.
NBER Working Paper Series 7093, Cambridge MA, April 1999. Dostupné z <<http://www.nber.org/papers/w7093.pdf>>, [cit. 2001-11-28].
- [19] LAMBSDORFF, J. G.: *Corruption in Empirical Research – A Review*.
TI Working Paper, Berlin: Transparency International, November 1999.
URL: <http://www.transparency.org/documents/work-papers/lambsdorff_eresearch.html>, [cit. 2000-12-01].

- [20] LAMBSDORFF, J.G.: *Background Paper to the 2004 Corruption Perception Index*. Transparency International and University of Passau, 2004. URL: <http://www.transparency.cz/pdf/framework_document2004.pdf>, [cit. 2004-11-06].
- [21] LEITE, C. – WEIDMANN, J.: *Does Mother Nature Corrupt? Natural Resources, Corruption and Economic Growth*. IMF Working Paper 99/85, 1999. URL: <<http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/wp9985.pdf>>, [cit. 2000-12-20].
- [22] MAURO, P.: *Corruption and Composition of Government Expenditure*. IMF Working Paper 96/98, 1996, published in *Journal of Public Economics*, No. 69, June 1999. s. 263-279. ISSN 0047-2727.
- [23] NYE, J. S.: *Corruption and Political Development: A Cost-Benefit Analysis*. *American Political Science Review* 67:2, 1967. ISSN 0003-0554.
- [24] ROSE-ACKERMAN, S.: *The Political Economy of Corruption – Causes and Consequences*. Public Policy for the Private Sector, The World Bank, April 1996. URL: <<http://www.worldbank.org/html/fpd/notes/74/74ackerm.pdf>>, [cit. 2001-03-01].
- [25] TANZI, V.: *Corruption Around the World: Causes, Consequences, Scope and Cures*. IMF Working Paper 98/63, Washington: International Monetary Fund, May 1998. URL: <<http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/wp9863.pdf>>, [cit. 2000-07-12].
- [26] TANZI, V. – DAVOODI, H.: *Corruption, Public Investment, and Growth*. IMF Working Paper 97/139, Washington: International Monetary Fund, October 1997. URL: <<http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/wp97139.pdf>>, [cit. 2000-07-06].
- [27] *The Business Environment and Enterprise Performance Survey*. The World Bank, 2002. URL: <<http://info.worldbank.org/governance/beeps/>>, [cit. 2004-08-16].
- [28] FIORENTINI, G. – ZAMAGNI, S. (eds.): *The Economics of Corruption and Illegal Markets*. Volume I: *The Economics of Corruption*. The International Library of Critical Writings in Economics, An Elgar Reference Collection, Vol. 111, Cheltenham, UK, Northampton, MA, USA. ISBN: 1-85898-930-2.
- [29] POPE, J.(ed.): *The TI Source Book 2000*. Berlin-Germany: Transparency International, 2000. URL: <www.transparency.org/sourcebook/index.html>, [cit. 2001-10-24].
- [30] *Vládní program boje proti korupci v ČR a Zpráva o korupci v ČR a možnostech účinného postupu proti tomuto negativnímu společenskému jevu*. URL: <<http://www.mvcr.cz/dokumenty/korupce/zprava.htm>>, cit. [2004-07-15].
- [31] VYMĚTAL, P.: *Korupce*. *Politologická revue* 1/2003. s. 3-33, ISSN 1211-0353.
- [32] VYMĚTAL, P.: *Kde se daří korupci?* *Integrace*, Institut pro evropskou politiku Europeum, 1/2004. s. 10-11. ISSN 1212-9771.
- [33] VYMĚTAL, P.: *Ekonomické (přímé) příčiny a faktory podporující korupci*. *Ekonomická revue* 5/2002. s. 67-81. ISSN 1212-3951.
- [34] WEI, S.-J.: *How Taxing is Corruption on International Investors*. NBER Working Paper Series 6030, Cambridge MA, 1997a. URL: <<http://www.nber.org/papers/w6030.pdf>>, [cit. 2001-11-28].
- [35] WEI, S.-J.: *Why is Corruption so much Taxing than Tax? Arbitrariness Kills*. NBER Working Paper Series 6255, Cambridge MA, November 1997b. URL: <<http://www.nber.org/papers/w6255.pdf>>, [cit. 2001-11-28].
- [36] WEI, S.-J. – WU, Y.: *Negative Alchemy? Corruption, Composition of Capital Flows, and Currency Crises*. NBER Working Paper Series 8187, Cambridge MA, March 2001. URL: <<http://www.nber.org/papers/w8187.pdf>>, [cit. 2001-10-24].
- [37] *World Business Environment Survey*. The World Bank, 2000. URL: <<http://info.worldbank.org/governance/wbes/>>, [cit. 2003-06-11].
- [38] *World Development Report 1997*.

New York: Oxford University Press. World Bank 1997.

Kontakt

Ing. Petr Vymětal
Centrum ekonomických studií VŠEM
I.P. Pavlova 3
120 00 Praha 2
Česká republika
Tel: (+420) 224 941 056
E-mail: vymetal@vsem.cz